

v lepoto narcisnih poljan s kar mogočno Zoisovo pristavo, ki jo k sreči kakšen moderen graditeljski poseg ni spremenil.

Skupine ljudi so se razlezele po prostranih poljanah. Otroci smo se najraje zadrževali ob skrivnostnih bajerjih, pod krošnjami razkošnih, starodavnih dreves, obkroženih z rumenino kalužnic in zlatih jabolok. Na robih narcisnih travnikov so družine posedle k skromni malici (stari, dobri pehtranovi štruklji in jabolčni štrudelj!); nastajale pa so tudi fotografije, ki še danes krasijo naše družinske albume. (Ali ne bi bilo zanimivo zbrati ta pričevanja druženja železarskih ljudi z naravo?)

Pod lipo pri Zoisovi pristavi je bil ob nedeljah tudi ples ob domači harmoniki. Otroci smo bili srečni ob malinovcu, ki smo ga dobili le ob posebnih priložnostih, možakarji so pili »špricer«, tako je bila pot navzdol za marsikoga še bolj ovinkasta, pri čemer so jih podpirale vsega vajene žene.

Ne spominjam se, bi bilo trganje ključavnic v času mojega otroštva prepovedano, vendar ljudje niso nosili celih šopov domov. Šopke pa. Marsikateri skromen dom je bil v času njihovega cvetenja okrašen in odišavljen z njimi, pa tudi na »britofu« so se znašle, vtaknjene v navadne »glaze«. V šopku je bila obvezna nežna macesnova vejica.

Kasneje (menda okoli 60. let) je bilo trganje ključavnic prepovedano. Največ pet cvetov je lahko odtrgal obiskovalec, kar je uspešno nadzirala Gorska straža. Potem se je ta »ekološka« zagnanost izgubila. V izobilju sedemdesetih let smo bili priča izkopavanju celih rastlin z gomolji vred. K hišam je bilo moderno presajati naravo samo... Takrat ni bilo ne duha ne sluha o Gorski straži, kot tudi danes ne.

Po tem kratkem spominskem orisu je na vrsti moje letošnje doživetje z obiska ključavnic. Tri »starejše mladenke« smo se zbrale, da popraznujemo šestdesetletnico ene izmed nas. »Pojdimo na Pristavo!« sem svojo željo prenese na prijateljici.

Predlog je bil sprejet in odpeljale smo se. Ker je bilo sredi tedna, nas je sprejela tišina. Znana, nepopisna lepota se je ponujala očem. Ključavnice, ki jih je bilo okoli doma vse polno, so poskrbele za omamne vonjave, ptice v krošnjah preobloženih smrek za pomladni koncert. Praznični okvir za praznični jubilej!

Odpravile smo se na sprehod, od doma proti travniškimi pobočjem, mimo bajerjev in starodavnih prekrasnih dreves. Samodejno smo se ustavile ob njih. Pobožale smo raskava debla, ki jih trije objemi rok ne bi mogli zaobjeti. (V naših letih nehote pomisliš, kako je narava »večnejša« od človeka.) Prijateljicama sem hitela pripovedovati, kako je bilo včasih tu, kako smo romali gôr...

A sledilo je razočaranje. Očem se ni odprlo belo morje ključavnic, ampak le posamezne zaplate, vmes pa zeleni kultivirani travniki. S priokusom žalosti smo nabirale materino dušico in skrbno hodile, da ne bi pohodile kakšne ključavnice.

Ustavile smo se pri prijaznem oskrbniku kočice »Karavanški kurirji« na kavi in prazničnem prigrizku. Ko nas zmotijo zvonci kravje črede, ki se je v vrstnem redu razporejela tudi med ključavnice, tja, kjer smo še pred kratkim hodile malone po prstih.

Kakor je čreda živine na planinah nekako njihov sestavni del, tokrat tu med ključavnicami ni bilo tako. Če še tako razumemo hribovske kmete, ki se morajo prilagoditi tržni usmeritvi gospodarjenja (če hočejo dostojno ali sploh preživeti), bi bilo treba najti način za zaščito tako kmetov kot narcisnih poljan.

Kot **dr. Škerlak** povzdiguje glas za zaščito Bohinja v imenu estetskih in etičnih vrednot, pomembnih za ves naš narod, se oglašam jaz za zaščito ključavnic na Pristavi. Da ne bo prav kmalu tako, da pomladni nemir pod karavanškimi hribi ne bo več razveseljeval ljudi z onim čudovitim vprašanjem »Ali že cvetijo ključavnice?«, ker preprosto ne bodo več cvetele. Posledice tega pa ne bodo preproste.

Majda V. Mencinger

iz planinske literature

Katedrala Lotse - izpolnjena želja

Kako je nastajal film o sanjskem vzponu **Toma Česna** prek južne stene himalajskega velikana Lotse leta 1990? To je vprašanje, ki vznemirja slehernega vsaj bežnega opazovalca, če že ne občudovalca alpinizma, športne dejavnosti, ki nima ne stadiona in ne občinstva. Kako torej nastane film o nekem alpinističnem podvigu, daleč od običajnega dogajanja, skrite pred očmi občinstva oziroma javnosti, kot radi rečemo? O tem nam v svoji knjigi »Katedrala Lotse - izpolnjena želja«, ki jo je letos izdala Cankarjeva založba iz Ljubljane, pripoveduje filmski snemavec in tudi sam navdušen gornik **Tomaž Ravnihar**. Pripoveduje nam zgodbo o nastanku filma »Katedrala Lotse«, ki je doživel zanimiv in večplasten odmev pri nas in v svetu - od neprikritega občudovanja in vsestranske hvale do čistega »cineastičnega«, nekoliko pa tudi zavidljivega zanikanje kakršnekoli vrednosti.

Knjiga je pravzaprav avtorjev dnevnik, ki ga je vestno pisal vse dni na poti po Nepal in vanj zapisoval predvsem svoje filmsko delovanje, še posebej zaplete, ki jih takšno improvizirano (saj drugačno v hribih sploh ni možno) početje

prinaša s seboj. Skratka, Tomaž Ravnihar se je na pot pod južno steno Lotseja odpravil z natančno izdelanim scenarijem, ki ga je seveda sproti prilagajal trenutnim razmeram, s polno vrečo filmov in z dvema klasičnima filmskima kamerama »na vzmet«. In pa z zvrhano mero trdne volje, posneti dostojen film o velikem alpinističnem podvigu.

Zato je knjiga zelo berljiva, včasih kar napeta zgodba, ki pa se nikjer ne utopi v populistično cenenost, za kakršno bolega prenekateri takšen spis. Seveda je pisana izrazito avtorsko, torej prizadeto in zato tudi polemično, vsaj tam, kjer skuša ovreči do nesmisla izničujoče očitke filmu, narejenemu z veliko napora, predvsem pa z domiselnostjo, ki v veliki meri nadomešča nepremostljivo razdaljo med plezalcem v ogromni steni in filmarjem v baznem taborišču. Tudi zaradi tega sta film in knjiga neločljiva dela celote in šele ta celota nam v vsem bistvenem odgovarja na začetno vprašanje.

Je pa v tej knjigi še nekaj, kar ji vdihuje čar razkrivalke, če ne kar dokazovalke nečesa, v kar sicer nihče, ki kaj ve o alpinizmu, ni nikoli podvomil, pa se je vendarle o tem govorilo in zganjalo nepotreben hrup. O verodostojnosti Česnovnega vzpona na vrh Lotseja namreč. V svoj dnevniški zapis je Tomaž Ravnihar 24. aprila 1990. leta ob 14.20 zapisal Česnove besede, izgovorjene v radijski oddajnik: »Nič več! Kaže, da sem na vrhu!« In kaj s tem zapisom dokazuje? Preprosto resnico, ki jo je izrekel pravi športnik. Ni dejal, da je na vrhu, le sporočil je baznemu taborišču, da gore navzgor ni več. Bi ravnal tako, če bi hotel prevarati vse nas in samega sebe? Kdor vsaj malo razume duh alpinizma, ve za odgovor - katedrala Lotse je tistega dne postala izpolnjena želja.

Mitja Košir

Angleška številka Naših jam

Ob izdatni denarni pomoči slovenskih ministrstev za znanost in tehnologijo ter šolstvo in šport je Jamarska zveza Slovenije pred letošnjim svetovnim kongresom Mednarodne speleološke zveze na Kitajskem izdala v angleškem jeziku posebno številko svojega glasila Naše jame, s katero želi seznaniti svetovno speleološko javnost s slovenskim fenomenom krasom, s tem povabiti jamarje v Slovenijo, ki je matična dežela krasa na svetu, in svetovni javnosti predstaviti tudi ta kar pomemben segment slovenske turistične ponudbe.

Kot piše v uvodu urednik **Marko Aljančič**, izhajajo Naše jame od leta 1959; v teh letih je v reviji izšla dolga vrsta tudi za mednarodno javnost zanimivih prispevkov in ker so bile te vsebine tuje govorečim speleologom dostopne le v kratkih povzetkih, se je uredništvo zdaj odločilo v angleščini ponatisniti nekatere splošno zani-

mive prispevke v celoti. Potem ko pove, kam je v približno stoletni zgodovini Slovenija spadala politično, kako velik del slovenskega ozemlja odpade na kras in kako je Slovenija v resnici zibelka krasoslovja, saj so znanstveniki, predvsem geografi, hidrologi, geologi in biologi najprej postali pozorni na nenavadne pojave v slovenski pokrajini Kras nad Trstom, od koder so pozneje prenesli v svetovno strokovno kraško izrazoslovje nekatere slovenske besede, na primer polje, kras, dolina ali ponor, piše, da so na Dunaju že leta 1879 ustanovili prvo jamarsko društvo na svetu predvsem zato, da bi proučevalo pojave na ozemlju sedanje Slovenije, pred več kot sto leti pa je bilo tudi v Postojni ustanovljeno prvo slovensko jamarsko društvo Anthron. Omenja tudi nekatere podatke o slovenskem jamoslovju, ki združuje ob znanstvenikih še kakšnih tisoč jamarjev, združenih v 40 jamarskih društvih, ki so doslej v svoji zgodovini v Sloveniji našli in raziskali 6400 kraških podzemskih jam. Omenja tudi, da je bila slovenska jama Vilenica že v 17. stoletju turistična jama, da je zdaj v Sloveniji 24 jam urejenih za turistične obiske, da so Škocjanske jame pod posebnim varstvom UNESCO kot objekt svetovne naravne in kulturne dediščine in da so slovenski speleologi na 4. mednarodnem kongresu v Postojnski jami predlagali, naj bi ustanovili Mednarodno speleološko zvezo, kar se je tudi zgodilo.

Uvodni prispevek za angleško številko Naših jam je napisal **Peter Habič**, v njem pa opisuje kraško Slovenijo. Hidrološko popisuje slovenski kras **Dušan Novak**, o meritvah kraškega izpiranja v Sloveniji in o njegovem geomorfološkem vrednotenju piše **Ivan Gams, Franc Leben** predstavljata speleoarheologijo v Sloveniji, **Boris Sket** speleobiologijo, skupina avtorjev endemične jamske živali pri nas in jame, v katerih so jih našli, **Andrej Kranjc** opisuje Škocjanske jame, **Janja Kogovšek** piše o nevarnostih, ki grozijo kraškim vodam, **Ciril Mlinar** o jamskem potapljanju, **Aleš Lajovic** pa o **Janezu Vajkardu Valvasorju**. Ob tem je natisnjenih še nekaj krajših prispevkov, ki dopolnjujejo pregled slovenskega krasa.

Revija na več kot sto straneh je vsekakor lep prispevek k predstavitvi Slovenije delu svetovne strokovne javnosti.

M. R.

Ekološka pot Zasavje - Vodnik

Gimnazija - Ekonomska šola Trbovlje, junij 1993

Zasavska pokrajina je za zelo dolgo obdobje zaznamovana z energetsko-industrijskim razvojem, zaradi njega povsem razvrednotena, prekrita s premogovim prahom, cementom in žveplom. To vsekakor ni pokrajina, ki bi nas